

ANDREJ RASPOR / je dr. družbenih ved – upravljalnih ved, uni. dipl. org. dela. Ima več kot 38 let delovnih izkušenj od tega več kot 20 na vodilnih mestih: vodja splošnih poslov in komisije za nadzor stroškov, direktor razvoja kadrov in za strateške projekte, podjetnik, ustanovitelj več start-upov, poslovni svetovalec. Mnenja je, da je treba akademsko delo stalno preizkušati na terenu. Avtor več znanstvenih, strokovnih monografij in uporabnih priročnikov ter raziskovalec ARRS projektov.

MIA MIŠE / mag., je predavateljica na DOBA Fakulteti, trener veččin Zavestnega ustvarjanja lastnega življenja Avatar® – Avatar Master in certificiran moderator organizacijskih sistemskih postavitev. Vodila marketinške službe dveh slovenskih bank, delala v mednarodnem okolju (domače in mednarodne banke (direktorica področja komuniciranja), predstavništva IT podjetij v Sloveniji, podpora promociji Evropske prestolnice kulture Maribor 2012, izobraževanje in delo na Kitajskem, aktivnosti v turizmu, predavateljica na DOBI Fakulteti). Izkušnjam v managementu sem dodala nova znanja in tako prinaša v Slovenijo novosti učenja metode Avatar® s katero se v desetih dneh naučiš uravnavanja lastnega uma in postopke analize in odločanja v upravljanju – organizacijskih sistemskih postavitev.

Povzetek: Svet se je v letu 2020 zaznamovala pandemija. Ko se je začelo stanje počasi umirjati pa smo bili priča Ruskemu napadu na Ukrajino. Že pandemija je popolnoma ohromila določene turistične tokove. Tako je bilo mednarodno potovanje praktično ohromljeno. Vendar se je cena energentov zaradi manjšega povpraševanja znižala. Ko pa smo bili priča napadu Rusije na Ukrajino so se začeli dražiti energenti. Tudi to je vplivalo na potovanja, saj so se cene letalskih in drugih prevozov zvišale. Poleg tega je Ruski in Ukrajinski turistični trg predstavljal veliko tržišče za določene regije (Turčija, Egipt, Črna Gora ..). Ti so utrpeli velik vpad prihodkov. Prispevek tako obravnava tematiko, kako lahko določen mednarodni spor, ki preraste v vojno vpliva na globalni in lokalni turizem.

Gljučne besede: COVID-19, Rusija, Ukrajina, vojna, cena energentov.

OKREVANJE SVETOVNEGA TURIZMA PO KRIZI COVID-19 IN UKRAJINSKI KRIZI

Uvod

Turizem in rekreacija sta pomembna za državno gospodarstvo in osebni dohodek državljanov [1]. Tako je v slovenskem gospodarstvu opazno precejšnje razmerje med številom turistov ter dohodkom in zaposlenostjo v tej panogi. To se kaže še toliko bolj občutno na dogi rok, saj se delež zaposlenih v panogi povečuje, po drugi strani pa je občutno pomanjkanje kadrov v tej panogi. Izhajajoč iz definicije, da lahko turizem razdelimo na poslovni in počitniški [2], kakor tudi na mednarodni in domači turizem [3], se tovrstne oblike pojavljajo tudi v Sloveniji. Poleg teh poznanih definicij obstaja razlikovanje med potovanji in turizmom [4]. Potovanja je lahko turistično ali poslovno. Pri poslovnem turizmu potujemo ker smo primorani zaradi poslov ali obiskov sorodnikov. Pri turističnem potovanju pa gremo vedno zaradi nekega hedonizma, saj bi se radi spočili oz. nekaj novega spoznali in videli. Turistični sektor in raziskovalna skupnost se osredotočata predvsem na obseg in izdatke mednarodnega vhodnega in izhodnega turizma. Te številke zelo dobro zajema tudi nacionalna in mednarodna turistična statistika, vendar je mednarodni turizem le del celotne slike [5]. Upoštevati je potrebno tudi domači turizem. Poleg tistega, ki ga ekonomija zajame, je tu še sivi trg (prodaja blaga in storitev brez računa). Ta domači vidik je bil za Slovenijo kot tudi za vse države, ki so omejele čezmejna in notranja potovanja, izredno pomemben. To je postalo še toliko bolj pomembno v času, ko so bili prehodi meja zaradi pandemije COVID-19 omejeni, regulirani ali za določene skupine popolnoma prepovedani. Skoraj vse države so zabeležile zmanjšanje prikazanih prihodov in prihodkov, ki jih zajema uradna statistika iz turizma. Vendar pa so ponudniki imeli tudi prihodke iz sive ekonomije, ko se je prodajalo blago in storitve brez računa in mimo blagajne. Vsekakor je COVID-19 povečal delež sive ekonomije. Temu področju bo zato potrebno dati večji poudarek z obravnavo naše vsebine predvsem zaradi tega, da se bomo znali v prihodnje ustrezno pripraviti in odgovoriti na te izzive.

Pandemija koronavirusne bolezni ni povzročila le zdravstvene krize, temveč tudi svetovno gospodarsko krizo. Zaradi vsesplošnega obsega posledic je bilo gospodarstvo prisiljeno prilagoditi se novim normalnim razmeram. To sproža številne pomembne raziskovalne teme na različnih področjih, kot so zdravstvena ekonomija, javna ekonomija in javne finance, okoljska ekonomija, institucionalna ekonomija, razvojna ekonomija, mednarodna trgovina, vedenjska ekonomija in številna druga, da bi nosilec odločanja priskrbeli ugotovitve [6], kako naj se obnašajo v podobnih razmerah. Drugi faktor, ki je dobrodu pretesel svetovne turistične tokove, je ukrajinska kriza. Odkar je Rusija 24. februarja 2022 začela obsežno vojaško invazijo na Ukrajino, je to imelo nov negativni vpliv na turizem. Ti sicer niso bili tako vsesplošni, so pa vplivali na turiste iz Ukrajine in Rusije. Zaradi sankcij je Rusom prepovedano potovati. Po drugi strani pa zaradi vojne tudi Ukrajinci ne morejo potovati, saj se morajo braniti pred napadom.

Pred letom 2020 optimistične napovedi razvoja turizma, tako v kontekstu večanja potovanj in potrošnje, kot tudi svetovnemu miru so bile čez noč spremenjene. Poleg napovednih poročil industrije iz terena (zajem statistik in anketiranje turistov) so si raziskovalci turizma prizadevali razviti in ovrednotiti več metod za napovedovanje turističnega povpraševanja na različnih ravneh, ki bi jim dale ustrezne usmeritve kako naj se obnašajo v bodoče [7–10]. Od takrat so bile uporabljene različne metode napovedovanja, ki so bile tudi primerjane

glede natančnosti napovedi. Primeri vključujejo modele časovnih vrst, modele umetnih nevronske mreže (ANN), modele z nizanem, kombinacije napovedi in metodo napovedovanja z mešano presojo na podlagi scenarijev [10]. Sam napovedi delam s programom Tableru in ugotavljam, da si bo Slovenija hitro opomogla, vendar pa bodo na večjem udaru določeni turistični kraji (npr. Rogaška slatina), ki so bili za ruske goste bolj priljubljeni [11].

Namen takšnih študij je poiskati argumente in rešitve kako pospešiti okrevanje turistične industrije po kratkoročnih pretresih, ki sta jih povzročila pandemija in gospodarska kriza, kot tudi pospešiti okrevanje državnega gospodarstva [6], ko se odločevalcem daje ustrezne podatke.

COVID-19 in turizem

Pandemijo koronavirusa, znane tudi kot pandemija COVID-19, povzročila koronavirus akutnega respiratornega sindroma 2 (SARS-CoV-2). Ta pandemija je bila prvič prepoznana v mestu Wuhan na Kitajskem decembra 2019. Hitro se je začela širiti čez meje kitajske. Da bi ustavile širjenje te pandemije, so vse države uvedle blokade in omejile migracije in socialne stike znotraj države. Poleg tega so močno omejile mednarodna potovanja domačim prebivalcem, ter uvedla prepovedi vstopa v državo za vse tuje obiskovalce. Omejitve so bile še toliko bolj rigorozne iz krajev, kjer so bili potrjeni primeri (Kitajska, Italija). Prihajalo je do zamrznitve potovanj. Tako je število svetovnih letov zaradi prekinitve mednarodnih letov zmanjšalo za polovico [6]. Posledično je bil oviran ves čezmejni turizem, saj praktično z redkimi izjemami turisti niso mogli potovati. Izjeme so bili le poslovneži in lastniki nepremičnin.

Po skoraj 80 % padcu je glede na poročilo Svetovne turistične organizacije Združenih narodov (UNWTO) je svetovni turizem leta 2021 zabeležil rahlo 4-odstotno rast, s 15 milijoni mednarodnih turističnih prihodov (prenočitev) več kot leta 2020, vendar je po predhodnih ocenah ostal 72 % pod ravni iz leta 2019 pred pandemijo. Tako je bilo leto 2020 za turizem eno najslabših v zgodovini. V drugi polovici leta 2021 si je mednarodni turizem nekoliko opomogel, vendar so se mednarodni prihodi v tretjem in četrtem četrtletju v primerjavi z enakimi obdobji leta 2019 zmanjšali za 62 % [12]. V letu 2022 se turizem v večini držav, če odmislimo Kitajsko, ki je še vedno omejevala potovanja, popravi. V nekaterih državah se celo približa rekordom iz leta 2019.

Gospodarski prispevek turizma (neposredni bruto domači proizvod turizma) je bil leta 2021 ocenjen na 1,9 bilijona ameriških dolarjev (USD). To je več kot je znašal leta 2020 (1,6 bilijona USD), vendar še vedno precej pod vrednostjo 3,5 bilijona USD pred pandemijo. Najnovejša raziskava skupine strokovnjakov UNWTO kaže, da 61 % strokovnih uslužbencev v turizmu pričakuje boljše rezultate v letu 2022 kot v letu 2021. Vendar večina strokovnjakov (64 %) tudi meni, da se bo mednarodni turizem vrnil na raven iz leta 2019 šele leta 2024 ali pozneje.

Zaradi nedavnega povečanja števila primerov COVID-19 in pojava različice omikron bi se lahko okrevanje turizma v začetku leta 2022 zavleklo. Scenariji UNWTO kažejo na 30- do 78-odstotno rast mednarodnih turističnih prihodov leta 2022, kar je odvisno od različnih dejavnikov. To bi bilo od 50 % do 63 % manj kot pred pandemijo. Medtem ko bo mednarodni turizem okrevljal, bo domači turizem še naprej spodbujal okrevanje sektorja na vse več destinacijah. Domača potovanja spodbujajo povpraševanje po destinacijah, ki so bližje domu, in po podeželskih območjih z nizko gostoto prebivalstva. Turisti iščejo dejavnosti na prostem in proizvode, ki izhajajo iz narave [12].

Po izjemni rasti v letih 2022 in 2021 se pričakuje, da bo mednarodni turizem okrevljal tudi v letu 2022. Do 24. marca 12 destinacij ni imelo nobenih omejitev, povezanih s pandemijo COVID-19. Prav tako je vse več destinacij blažilo ali odpravljalo omejitve potovanj, kar prispeva k sprostitvi zadržanega povpraševanja.

Ukrajinska kriza in njen vpliv na turizem

Rusija je 24. februarja 2022 sprožila obsežno invazijo na Ukrajino. Čeprav je bila Rusija deležna sankcij že od priključitve Krima, so se te po invaziji na Ukrajino še povečale. Tako so se številne države pridružile sankcijam. Tudi tiste ki so pred tem omahovale. Tu predvsem prednjačijo države EU in NATO pakta. Ključen oblikovalec politik sankcij do Rusije pa so ZDA. Rusija se je povračilno odzvala tako, da svojim državljanom odsvetuje ali celo prepoveduje potovanja na te destinacije (čeprav si mnogi zaradi hitrega naraščanja cen letalskih vozovnic v državi tega niti niso mogli privoščiti). Z vsakim mesecem konflikta je izguba večja. Ukrajinski državljani so razseljeni po EU. Ruski državljani pa so se zatekli v Srbijo in tiste države, ki imajo do Rusije bolj naklonjeno politiko.

Ta kriza nima nepomembnega vpliva na turistično gospodarstvo. V zadnjih nekaj desetletjih so Rusi predstavljali pomemben delež turistov v številnih evropskih, azijskih in bližnjevzhodnih državah, nekatera letovišča v Sredozemlju pa so svoja gospodarstva gradila na obiskovalcih iz te države [11]. Vendar pa ne smemo spregledati dejstva, da se je Rusija leta 2019 uvrstila na 6. mesto po svetovnih izdatkih za turizem (32,39 milijarde EUR), Ukrajina pa na 38. mesto (7,6 milijarde EUR). Rusija in Ukrajina sta tako skupaj predstavljali 3 % svetovnih izdatkov za mednarodni turizem [12].

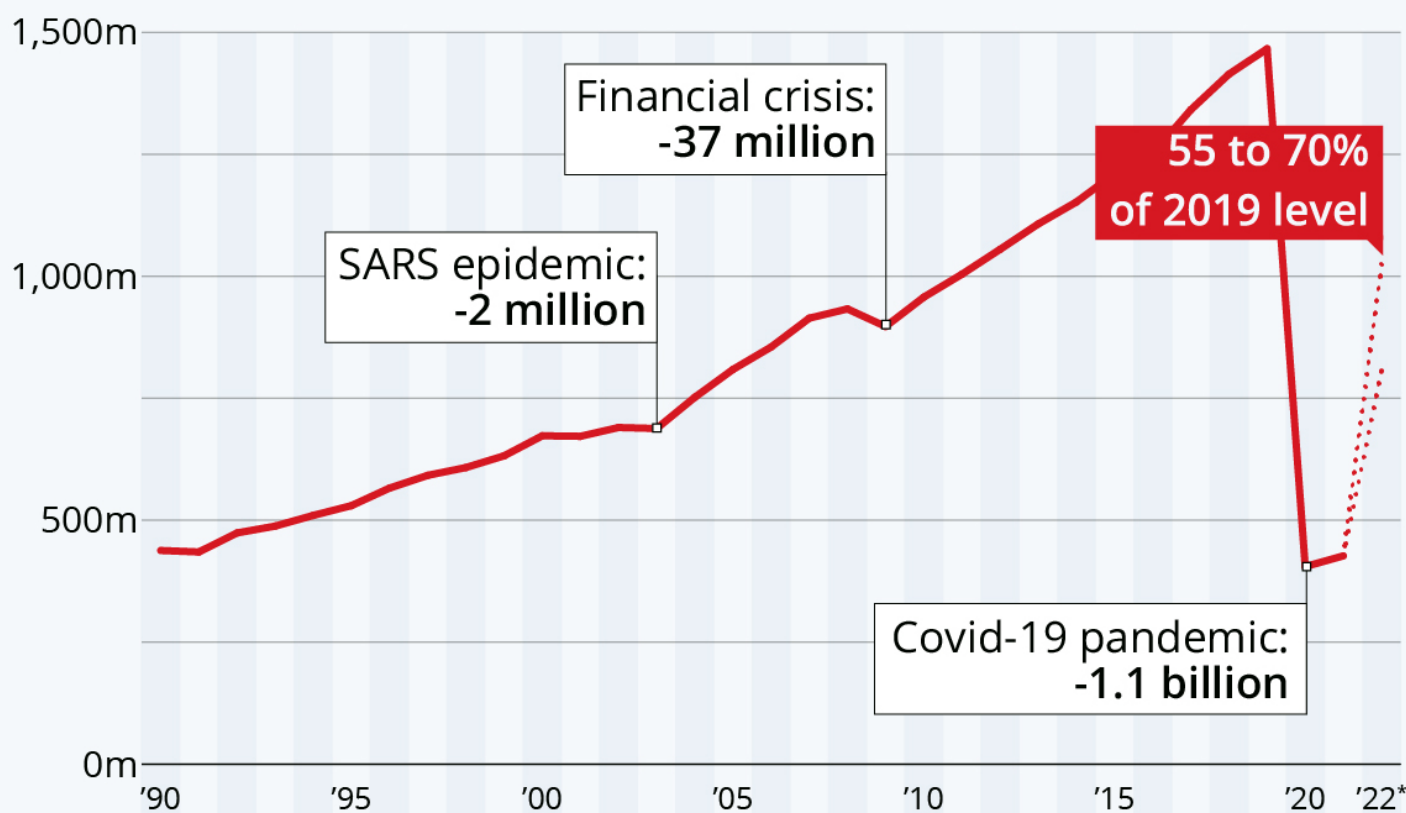
Tudi v tem primeru bo z vsakim mesecem nadaljevanja konflikta vpliv na svetovno turistično gospodarstvo velik. Na eni strani se bo kazal na manj turistih. Po drugi strani pa bo njegov vpliv velik saj cena energentov ovira tudi prometne tokove. Zaradi vojaškega konflikta se namreč morajo izogibati zračnemu prostoru, kar podaljša trajanje letov in povečuje stroške. Tudi če bi se konflikt končal kmalu bo do normalizacije stanja zagotovo preteklo deset in več let. Ukrajinci bodo obubožani in zato ne bodo potovali. Rusi pa so že sedaj osvojeni

in bodo kot turisti nezaželeni. Tudi kupna moč jim bo padla, saj vrednost rublja v primerjavi z dolarjem in evrom pada. Bo pa na ta račun bolj cvetel notranji turistični trg in trg z Rusiji naklonjenih držav.

Posledica konflikta je tudi rast cen energentov in inflacije, kar pa vse ima vpliv na kupno moč prebivalstva EU. V kolikor mora posameznik izbirati med košarico dobrin, ki jih potrebuje za vsakdanje življenje in turističnim potovanjem, bo prisiljen prvo poravnati prvo. Šele potem se bo odločal za potovanja.

International Travel Tipped to Bounce Back in 2022

International tourist arrivals worldwide since 1990

* Forecast as of May 2022

Source: UNWTO

statista

Slika:

Zaključek

Pandemija se umirja, a bo nedvomno imela psihološki vpliv na ljudi. Zato je verjetno, da se bodo ljudje v svetu, kjer je prisotna kakšna koli pandemija, obnašali drugače. Pojavljali se bodo novi virusi in novi lokalni izbruhi. V najnovejši literaturi je tudi navedeno, da lahko trenutna pandemija spremeni potovalno vedenje turistov, saj grožnje patogenega običajno povzročijo spremembe vedenja v skupnostih [13]. Tako lahko koronavirus bistveno spremeni turistično vedenje, kar lahko v svetu traja dolgo po virusu [14]. Pandemija COVID-19 poglobljuje spreminjanje potovalne industrije. V skladu s tem je turistična oskrbovalna veriga postavljena pred izjemen izziv prilagajanja novim trendom na področju potovanja, ki izhajajo iz sprememb v vedenju turistov [15].

Vsled navedenim krizam je prisotna velika negotovost, ki jo povzroča vojaška ofenziva Ruske federacije na Ukrajino, skupaj z zahtevnim gospodarskim okoljem in omejitvami potovanja, ki še vedno ponekod po svetu veljajo zaradi pandemije. Skupaj z inflacijo vpliva na splošno zaupanje. Vse to bo zagotovo škodovalo svetovni turistični industriji, ki še vedno čuti posledice pandemije COVID-19 [16]. To pa bo umirilo trend rasti turizma v letu 2022. Pričakovati je, da se bodo nominalno prihodki iz turizma povečali. To pa na račun dviga cen in ne realne potrošnje.

Viri, literatura in opombe:

1. Blazejczyk K (2007) Multiannual and seasonal weather fluctuations and tourism in Poland. *Clim Chang Tour Assess Copying Strateg Maastricht-warsaw-freibg* 69–90
2. Hoang A (2014) The Differences Between Business vs. Leisure Travelers. In: E-Marketing Assoc. <http://www.e-marketingassociates.com/understanding-differences-business-vs-leisure-travelers/>. Accessed 10 mar 2017
3. Chand S (2010) 2 Types of Tourism: International and Domestic Tourism.
4. Lee I (2010) Difference Between Travel And Tourism. <https://www.enotes.com/homework-help/explain-difference-between-travel-tourism-180649>. Accessed 10 mar 2017
5. Raspor A, Mise-Srajlehner M (2017) Globalization challenges in Slovenian tourism sector: from drive in to fly in destination. *Glob. Challenges*
6. Haryanto T (2020) COVID-19 pandemic and international tourism demand. *JDE (Journal Dev Econ* 5:1–5
7. Liu A, Vici L, Ramos V, Giannoni S, Blake A (2021) Visitor arrivals forecasts amid COVID-19: A perspective from the Europe team. *Ann Tour Res* 88:103182
8. Qiu RTR, Wu DC, Dropsy V, Petit S, Pratt S, Ohe Y (2021) Visitor arrivals forecasts amid COVID-19: A perspective from the Asia and Pacific team. *Ann Tour Res* 88:103155
9. Kourentzes N, Saayman A, Jean-Pierre P, Provenzano D, Sahli M, Seetaram N, Volo S (2021) Visitor arrivals forecasts amid COVID-19: A perspective from the Africa team. *Ann Tour Res* 88:103197
10. Yang Y, Fan Y, Jiang L, Liu X (2022) Search query and tourism forecasting during the pandemic: When and where can digital footprints be helpful as predictors? *Ann Tour Res* 93:103365
11. Ljubotina P, Raspor A (2022) Recovery of Slovenian Tourism After COVID-19 and Ukraine Crisis. *Economics* 10:55–72
12. UNWTO (2022) UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, January 2022. *UNWTO World Tour Barom* 20:1–40
13. Zenker S, Kock F (2020) The coronavirus pandemic—A critical discussion of a tourism research agenda. *Tour Manag* 81:104164
14. Seyitoğlu F, Ivanov S (2022) The "New Normal" in the (Post-) Viral Tourism: The Role of Technology. *Tour An Int Interdiscip J* 70:151–167
15. Bire RB, Nugraha YE (2022) A value chain perspective of the new normal travel behaviour: A case study of Indonesian millennials. *Tour Hosp Res* 14673584211065616
16. Karadima S (2022) Will the Ukraine invasion impact the tourism industry? *Investment Monitor*. In: *Invest. Monit.* <https://www.investmentmonitor.ai/special-focus/ukraine-crisis/russia-ukraine-conflict-impact-tourism-industry>. Accessed 23 apr 2022